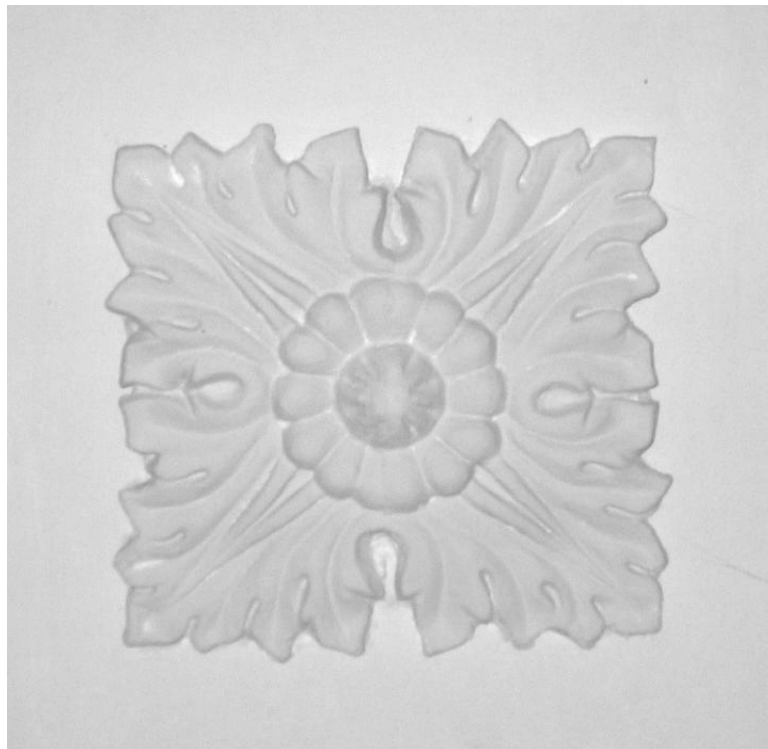




Stichting Vrienden Lutherse Kerk Groningen

Bulletin 2009, no. 2





Ten geleide

Geachte vrienden,

Als u dit bulletin leest, staat het stichtingsbestuur op het punt om voor de zevende maal in dit jaar over de lopende zaken te vergaderen. In de nieuwe serie Orgel Anders-concerten heeft dan al weer het derde concert van het seizoen 2009-2010 plaatsgevonden. Het lijkt erop dat de extra publiciteit voor deze concerten geleidelijk vruchten begint af te werpen. De sfeer van het gebouw en de aangename akoestiek spelen daarin ongetwijfeld een rol. Indien u in de gelegenheid bent de website van onze vriendenstichting te bezoeken (www.svlk.nl), kunt u de activiteitenagenda voor de komende maanden bekijken. Misschien vindt u er een aanleiding in om alleen, of met familie of vrienden, een van de activiteiten te bezoeken. En wie weet worden zo de vrienden van onze vrienden ook vriend of vriendin van de Lutherse kerk.

Als stichtingsbestuur hopen we natuurlijk dat u ons ook in de toekomst financieel wilt blijven steunen. Want het zal u duidelijk zijn dat de stichting zonder deze steun niets kan beginnen. Onze nieuwe penningmeester, Wim Tamminga, informeert u daarom ook in dit bulletin over de financiën van de stichting. Eerst zal hij zichzelf aan u voorstellen.

Wat de samenstelling van het bestuur betreft nog het volgende. Al jaren was u gewend het inleidende woord op deze bladzijde ondertekend te zien door voorzitter Victor M. Schmidt. Hij heeft evenwel te kennen gegeven na twee termijnen die taak te willen beëindigen. Per 25 augustus jongstleden heeft hij het voorzitterschap overgedragen. Binnen het bestuur hebben wij hem bedankt voor zijn inspanningen in de afgelopen jaren. Gelukkig hebben we van hem geen afscheid hoeven nemen, aangezien hij bestuurslid blijft en dit bulletin blijft redigeren.

Ik hoop als zijn opvolger samen met hem en de andere bestuursleden de vriendenstichting de komende jaren te dienen. Sommigen van u ken ik al, anderen hoop ik nog te ontmoeten. Wat mij bewoog ja te zeggen op het verzoek van het bestuur? Ik heb bepaald een zwak voor oude gebouwen. Daarbij komt dat ik in de loop van de jaren een bepaalde band met het gebouw in de Haddingestraat gekregen heb. Ik kerkte er als lid van de studentengemeente toen die vanwege de restauratie van de Martinikerk vanaf de late jaren zestig gastvrijheid genoot bij de Lutheranen. Ik zong er ook met het Gronings Cantate Ensemble tijdens concerten in de jaren zeventig. Het is in belangrijke mate deze ruimte voor de muziek, zowel in de eredienst als daarbuiten, die mij blijft trekken.

In dit bulletin wordt enige aandacht gevraagd voor het bouwornament van de Lutherse kerk. Een detail prijkt op het omslag, vier andere elementen worden verderop besproken. U had ze wellicht nog niet gemist, de vier pijnappels op de hoeken van het dak van de Lutherse kerk? Hoe markant ze ook zijn, waar ze ooit stonden, kregen maar weinigen ze te zien. Sinds de laatste kerkrestauratie staan deze stenen ornamenten, nu nog minder zichtbaar, onder de kap van de kerk. In zijn bijdrage zet Victor M. Schmidt ze voor u even in het licht.

En dan de kroonluchter. Al eerder kon u er in het bulletin over lezen. In de bijdrage van Peter Breukink kunt u lezen hoe de Stichting Johannes Borchardt vordert bij haar pogingen om dit achttiende-eeuwse sieraad weer terug te brengen op de plaats waar het hoort, in de kerkzaal van ons gebouw.

Namens het bestuur wens ik u prettige Kerstdagen en een voorspoedig nieuw jaar.

Rienk Bijma
voorzitter

Aktie voor unieke Lutherse kroonluchter verloopt voorspoedig

Hier hang ik om bij Nacht, het Duister te verlichten
deel van de inscriptie op de bol van de kroonluchter

Enige tijd geleden is de Stichting Johannes Borchardt opgericht, genoemd naar de maker van de kroonluchter uit die ooit in de Lutherse kerk in Groningen heeft gehangen. In deze stichting werken de Stichting Oude Groninger Kerken en de Evangelisch-Lutherse gemeente samen om deze unieke kroonluchter terug te brengen naar de Stad. De fondsenwerving daarvoor is eind februari 2009 gestart en verloopt voorspoedig. Nadat het Prins Bernhard Cultuurfonds begin mei € 10.000 had toegezegd, sloot de Gemeente Groningen zich hierbij aan met eenzelfde bedrag. Onlangs werd duidelijk dat de Stichting J.B. Scholtenfonds € 15.000 zal bijdragen. Daarmee is de externe fondswerving succesvol afgesloten. Het is nu afwachten wat de Lutheranen nog kunnen doen. Hopelijk zal snel duidelijk zijn of de Stichting Johannes Borchardt voldoende middelen heeft vergaard om dit topstuk ook daadwerkelijk te kunnen verwerven.

Over deze imposante kroonluchter zelf is inmiddels het nodige in de bulletins van 2006 meegedeeld. Niettemin, voor uw herinnering: het gaat om de imposante kroonluchter uit 1733, gegoten door de Groninger geelgieter Johannes Borchardt, die in 1864 of 1865 met de komst van de gasverlichting door de Evangelisch-Lutherse gemeente werd verwijderd en verkocht en een aantal jaren geleden in de kunsthandel opdook. De kroon wordt gedekt door de dubbele adelaar van Groningen. Het is heel bijzonder dat de ontstaansgeschiedenis van de kroonluchter geheel bekend is.* Na verwerving krijgt de kroon weer een plaats in de kerkzaal.

Peter Breukink
voorzitter Stichting Oude Groninger Kerken

* Zie Victor Schmidt en Victor M. Schmidt, 'Opnieuw de achttiende-eeuwse kroonluchter uit de Lutherse kerk', *Bulletin Stichting Vrienden Lutherse Kerk Groningen* (2006), nr. 2, pp. 4-5.

Even voorstellen: Wim Tamminga

In maart 2009 is Wim Tamminga tot het stichtingsbestuur toegetreden. Hij is een neef van het andere bestuurslid Tamminga, Jan-Willem. Hier iets over wie hij is en wat hij doet.

In maart dit jaar ben ik begonnen als bestuurslid van de SVLK. Door het vertrek van Date Jan Jongsma kwam de positie van penningmeester vrij, waardoor ik al vrij snel mijn rol over heb genomen. In het dagelijks leven ben ik werkzaam in de kwaliteitszorg bij het farmaceutische bedrijf PRA International in Assen. Daarnaast ben ik betrokken bij diverse hulpverleningsprojecten in Albanië.

Ik heb jarenlang orgellessen gevolgd en ben enige tijd hoofdbespeler geweest van het Van Vulpen orgel in de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Ten Post. Klassieke muziek is meer en meer een liefhebberij geworden, waarbij het orgel een grote plaats inneemt. Belegen en modern, Bach en Messiaen, gewoon - maar ook Anders.

Wim Tamminga
w.tamminga@hetnet.nl

Financieel overzicht 2008

Bijgaand treft u het financieel verslag van 2008 aan. Graag geef ik hierbij een korte toelichting. 2008 was financieel gezien een uitstekend jaar! Doordat een aantal nieuwe fondsen een bijdrage leverden hebben we 2008 zeer positief af kunnen sluiten.

In de resultatenrekening zijn de inkomsten en uitgaven van de kas niet meegenomen, echter onder het kopje 'Inkomsten' staan de netto inkomsten via de kas vermeld.

Mocht u meer informatie willen hebben, dan kunt u uiteraard contact met me op nemen.

Wim Tamminga
Penningmeester

050-5711184, w.tamminga@hetnet.nl

Resultatenrekening SVLK 2008

Inkomsten

Uitgaven

=====

=====

Balans 01-01-2009

Activa

Passiva

Vier pijnappels

De bedoeling van deze bijdrage is om de aandacht te vestigen op vier zandstenen bouwornamenten, die sinds de laatste kerkrestauratie onder de kap van de Lutherse kerk staan te verstoffen. Twee staan er aan de oostzijde en twee aan de westzijde; een ervan is bovendien gebroken. Hoewel de twee paren niet exact gelijk zijn, zijn ze wel gelijksoortig. Ze lijken een soort pijnappels op een voetstukje, maar dan wel exemplaren van een niet-bestaande soort: de kern wordt namelijk omgeven door een krans van acanthusbladeren. Het zijn typische hoekornamenten uit



De vier laat-zeventiende-eeuwse pijnappels onder de kap van de Lutherse kerk (foto november 2009).

de bouw- en meubelkunst van de zeventiende en achttiende eeuw. Vergelijkbare fantasie-appels zien we bijvoorbeeld ook op de preekstoel in de kerk: op de hoek van de trap en onderaan aan de kuip. Deze appels zien er meer uit als dennenappels, maar de acanthusbladeren komen mooi overeen. De maker van de preekstoel, Jan de Rijk, was trouwens dol op acanthusornament.¹

De vergelijking met de appels op de preekstoel geeft al aan dat de vier bouwornamenten ongetwijfeld uit de bouwtijd van de kerk zullen stammen, dus uit de laatste jaren van de zeventiende eeuw (de kerk werd in 1696 ingewijd). Dat ze nu onder de kap staan, duidt er bovendien op, dat ze oorspronkelijk buiten op het dak hebben gestaan, naar alle waarschijnlijkheid op de vier hoeken van het platte dak. Dat is namelijk de meest voor de hand liggende plaats voor dergelijke sierstukken. Een duidelijk, maar veel vroeger voorbeeld biedt het stadspaleis van Johan Maurits van als het Mauritshuis. Het huis is in de jaren 1633-1644 door Jacob van Campen in samenwerking met Pieter Post gebouwd. Hier zijn de vier hoeken van het platte dak met 'echte' stenen pijnappels gemarkeerd.

Met de bepaling van de oorspronkelijke plaats van de vier bouwornamenten kunnen een paar details op een tekening van de oorspronkelijke voorgevel nader worden verklaard. De tekening is van een zekere J.F. Thoben (1779-1821), een timmerman uit de stad, en is een paar jaar geleden in dit bulletin besproken.²

Een pijnappel als hoekornament van de preekstoel in de Lutherse kerk (1696).



Boven: de gevel van de Lutherse kerk en het voorhuis. Tekening van Thoben (1779-1821).
Onder: het Mauritshuis in Den Haag (1633-1644).



Op de hoeken van het kerkdak zien we twee zware voetstukken. Het zijn geen schoorstenen, want die hebben daar nooit gezeten. Het moeten de voetstukken van de bouwornamenten zijn die nu onder de kap staan. Aan de bovenkant van de tekening mist kennelijk een reep papier, waardoor de pijnappels zelf zijn weggevallen. Tegenwoordig bevinden zich op de hoeken van het kerkdak smalle, door daklood afgedekte rechtopstaande balkjes. Deze zijn van recente datum en herinneren slechts door hun vorm aan de voetstukken die hier ooit eens hebben gestaan. Verder is het interessant op te merken, dat volgens de tekening het dak van het voorhuis oorspronkelijk ook werd gemarkeerd door ornamenten, in dit geval bollen. Deze zullen in de loop van de negentiende eeuw, vermoedelijk tijdens de herbouw van het voorhuis, verloren zijn gegaan.



Het dak van de Lutherse kerk, richting Haddingestraat (foto november 2009).

De vier bewaard gebleven bouwornamenten zijn niet meer geschikt voor herplaatsing op het dak. Hoewel het niet bepaald museumstukken zijn, valt het te overwegen ze ergens anders neer te zetten en het beschadigde exemplaar te herstellen. Hoe dan ook lijkt het zinvol ze aan de vergetelheid (c.q. de zolder) te ontrukken.

Victor M. Schmidt

1. Freerk Veldman, 'Leven en werk van Jan de Rijk, beeldhouwer, deel 1', *Groninger kerken* 12 (1995), nr. 1, pp. 5-18, i.h.b. 8 en 14.

2. Victor M. Schmidt, 'Het oorspronkelijke aanzien van de Lutherse kerk', *Bulletin van de Stichting Vrienden Lutherse Kerk Groningen* (2005), nr. 2, pp. 3-4. De tekening bevindt zich in de Groninger Archieven.

De **Stichting Vrienden Lutherse Kerk Groningen** heeft als doel de ondersteuning van het instandhouden van het lutherse gebouwencomplex aan de Haddingestraat 23 te Groningen. Donateurs die minimaal € 15,- of meer per jaar bijdragen, ontvangen dit bulletin gratis.

Losse nummers zijn verkrijgbaar voor € 1,50

Aanmeldingen als donateur zenden aan:
Stichting Vrienden Lutherse Kerk Groningen
secretariaat: Haddingestraat 19a
9711 KB GRONINGEN

Postbank 2808331 Groningen
website: www.svlk.nl
email: info@svlk.nl

Colofon

Redactie:

Victor M. Schmidt
Tymen Jan Bronda

Voorpagina:

Op de voorpagina een ornament met acanthusblad in de Lutherse kerk. Het bevindt zich op de boog die de overgang van het voorhuis naar de kerkzaal markeert. Deze boog behoort tot de oorspronkelijke, zeventiende-eeuwse opzet.

Uitgave van de SVLK te Groningen

